

Avdelning
Juridiska avdelningen
Handläggare
Karin Strömgren
08-563 087 13
karin.stromgren@uka.se

Luleå tekniska universitet
Rektor
971 87 Luleå

Anmälan mot Luleå tekniska universitet angående påtryckningar vid examination

Beslutet i korthet: Två examinatorer anmälde en student till disciplinnämnden på grund av misstankar om fusk i samband med en tentamensskrivning på distans. Efter att rektor lämnat ärendet utan åtgärd underkände examinatorerna studenten. UKÄ konstaterar att det är möjligt för en examinator att underkänna en student trots att fusk inte kunnat styrkas. I detta fall har dock skälen för att underkänna studenten gällt omständigheter som legat till grund för rektors bedömning i disciplinärendet. I praktiken har examinatorerna därmed överprövat rektors bedömning. I och med att examinatorerna inte har gjort den bedömning som följer med uppgiften att vara examinator, dvs. att bedöma studentens prestationer utifrån kursplanens regler, har frågan uppkommit om hur en sådan bedömning kan komma till stånd. UKÄ har med tanke på studentens rättssäkerhet inga invändningar mot att en ny examinator har utsetts med uppgift att ompröva betygsbesluten.

Anmälan

AA och BB, lärare och examinatorer vid Luleå tekniska universitet, har i en anmälan till Universitetskanslersämbetet (UKÄ) anfört bl.a. följande. I juni 2015 anmälde de en student till Luleå tekniska universitets disciplinnämnd. Studenten misstänktes för fusk i samband med tentamina på två matematikkurser som studenten hade genomfört vid svenska ambassaden i Madrid. Efter att rektor avskrivit ärendet med motiveringen att det inte kunde anses styrkt att studenten avsiktligt försökt vilseleda i samband med examination, tog de ställning i examinationsfrågan. Eftersom de ansåg att studenten inte hade uppfyllt kursens mål underkände de studenten. Därefter kallades de till möte med universitetets jurist och uppmanades att ändra studentens betyg. Juristen menade att de begick tjänstefel och hotade att anmäla dem till personalansvarsnämnden. Efter ytterligare påtryckningar från prefekten att godkänna studenten kände de sig tvingade att anmäla jäv i betygsärendet varmed en ny examinator utsågs. Den nya examinatorn fick

noggranna instruktioner av universitetets jurist att det skulle göras en ny bedömning av de tidigare underkända tentamina och att de skulle betraktas som studentens egna verk. Den nya examinatorn genomförde uppgiften under protest. Sammanfattningsvis försökte rektor genom hot påverka dem att godkänna studentens tentamina och när detta inte hade någon verkan såg rektor till att de byttes ut som examinatorer. Enligt deras mening strider rektors agerande mot 6 kap. 18 § högskoleförordningen.

Luleå tekniska universitets yttrande

Med anledning av AAs och BBs anmälan har UKÄ remitterat ärendet till Luleå tekniska universitetet (LTU) och bett universitetet yttra sig över det som anmälarna anför.

LTU har i sitt svar på remissen angett i huvudsak följande. Det är endast rektor eller disciplinnämnden som kan besluta om disciplinära åtgärder, det framgår av 10 kap. 3 § och 10 kap. 9 § högskoleförordningen (HF). Rektor har möjlighet att, efter att ärendet är utrett, fatta beslut om att lämna disciplinärendet utan åtgärd (avskrivning). Motiveringen i det aktuella fallet var att det inte kunde anses styrkt att studenten avsiktligt försökt vilseleda vid examination i den mening som avses i 10 kap. 1 § HF.

Examinators uppgift är att besluta om betyg på kursen. Av 6 kap. 18 § HF framgår att det endast är examinator som har rätt att fatta betygsbeslut. Ingen annan befattningshavare, inte ens rektor, får överpröva detta beslut. Betygsbeslutet ska fattas utifrån den eller de former för bedömning av studenternas prestation som anges i kursplanen och ska vara grundat på en objektiv materiell bedömning av det som studenten har presterat i förhållande till kursplanen. Examinator måste också följa formella regler i HF, högskolelagen och förvaltningslagen. Bestämmelsen om examinatorns rätt att besluta om betyg måste således läsas i sitt rätta juridiska sammanhang.

När frågan om en student har gjort sig skyldig till vilseledande vid examination har avgjorts ankommer det på examinator att ta ställning i examinationsfrågan. Det normala är att provet betraktas som ogiltigt om det har konstaterats av rektor eller disciplinnämnden att studenten gjort sig skyldig till vilseledande. Vid motsatt utgång bör normalt examination ske. Endast i de fall vilseledande vid examination inte kunnat styrkas för att studenten inte förstått att hjälpmedel som varit tillgängliga och som använts, inte varit tillåtna kan det vara motiverat att vägra examinera ett prov. Att annars vägra att examinera ett prov när vilseledande vid examination inte har kunnat styrkas, kan innebära att man gör sig skyldig till tjänstefel (Jareborg; Disciplinansvar för studenter som fuskar eller stör, s. 11).

Som motiveringarna till studentens begäran om omprövning får förstås har AA och BB gjort en annan bedömning av disciplinärendena än den bedömning rektor gjort i beslutet

om avskrivning. En examinator ska endast fatta ett materiellt beslut i betygsärendet. Det är endast rektor eller disciplinnämnden som formellt kan besluta i ett disciplinärende.

Som framgår av anmälan har ett antal möten ägt rum under augusti-september 2015 rörande dessa disciplin- och betygsärenden. Vid samtliga tillfällen har det från arbetsgivarens sida handlat om att förklara för de inblandade, i synnerhet för AA och BB, dels hur regelverket är uppbyggt, dels skillnaden mellan den materiella och den formella prövningen. Detta i syfte att undvika att AA och BB, genom att vägra att examinera ett prov när vilseledande vid examination inte har kunnat styrkas, skulle göra sig skyldiga till tjänstefel. De synpunkter som framkommit från arbetsgivarens sida är enbart synpunkter på den formella hanteringen av examinationen. Det har inte förekommit några hot och inte heller några direkta kontakter mellan rektor och anmälarna.

Anmälarnas yttrande

AA och BB har yttrat sig över det som LTU har angett och anfört bl.a. följande. Betygsbeslut och beslut av disciplinnämnd hänger inte samman. I Förfarandet i disciplinärenden enligt högskoleförordningen- några förvaltningsrättsliga frågor, av Hans-Heinrich Vogel kan man läsa följande. ”Ett beslut att vidta en disciplinåtgärd mot en student på grund av vilseledande vid prov har ingen rättskraft för examinatorns beslut om bedömningen av provet och vice versa.” Vidare framgår av universitetets egna riktlinjer om handläggning av disciplinärenden att bedömningarna om vad som är ett undermåligt akademiskt verk och vad som är vilseledande enligt högskoleförordningen inte är detsamma. Deras bedömning i betygsärendet är att relevanta kvalitetskrav inte var uppfyllda, bl.a. därför att en av tentamina inte har skrivits på den plats som studenten hade fått tillstånd att tentera på.

Universitetskanslersämbetets bedömning

Universitetskanslersämbetet har bl.a. till uppgift att utöva tillsyn över universitet och högskolor. Ett syfte med tillsynen är att värna om enskilda individers rättigheter genom att kontrollera att universitet och högskolor följer de lagar och förordningar som gäller för verksamheten.

Den fråga som UKÄ kommer att ta ställning till i ärendet är om LTU har agerat felaktigt när en ny examinator utsågs för att ompröva de betygsbeslut som AA och BB fattat. För bedömningen är det också nödvändigt att ämbetet uttalar sig om examinatorernas agerande i betygsärendena.

Av 6 kap. 18 § HF framgår att beslut om betyg fattas av en av högskolan särskilt utsedd lärare (examinator). Betygsbeslut kan rättas och omprövas (6 kap. 23-24 §§ HF). Det framgår av bestämmelserna att det är examinator som fattar beslut även om att rätta eller ompröva ett betygsbeslut. Högskoleförordningen ger således examinator befogenhet att ensam besluta om betyg. Av 6 kap. 15 § HF framgår att formerna för bedömning av

studenternas prestationer ska framgå av kursplanen. Högskoleverket (UKÄ:s föregångare) uttalade i rapporten *Rättssäker examination* att kursplanen innehåller föreskrifter och att reglerna i kursplanen måste följas (Rapport 2008:36 s. 23). Examinator ska alltså utgå ifrån de regler som anges i kursplanen vid bedömning av studenternas prestationer.

I 10 kap. HF finns bestämmelser om disciplinära åtgärder mot studenter. Av 10 kap. 1-2 §§ HF framgår att disciplinära åtgärder får vidtas mot studenter som med otillåtna hjälpmedel eller på annat sätt försöker vilseleda vid prov eller när en prestation annars ska bedömas och att de disciplinära åtgärderna är varning och avstängning. I samma kapitel står att ärenden om disciplinära åtgärder ska handläggas av en disciplinnämnd, om inte rektor beslutar att lämna ärendet utan åtgärd eller meddela en varning. Före sådant beslut ska rektor samråda med disciplinnämndens lagfarna ledamot. Det är alltså endast disciplinnämnden eller rektor som kan meddela disciplinär påföljd.

I sin skrift *Disciplinansvar för studenter som fuskar eller stör* resonerar professorn i straffrätt Nils Jareborg kring förhållandet mellan examination och disciplinärt förfarande. Han skriver: ”Disciplinnämnden eller rektor kan inte bestämma om ett prov skall examineras, när en student misstänks för att ha gjort sig skyldig till fusk. Denna fråga avgörs av den lärare som utsetts att vara examinators... När frågan om studenter har fuskat har avgjorts, ankommer det på läraren att ta ställning i examinationsfrågan.” (a.a. s. 11). Jareborg skriver också att i det fall studenten inte har fuskat bör examination normalt ske, men att det ”kan emellertid inte uteslutas att det är motiverat att vägra att examinera ett prov, trots att fusk inte har kunnat styrkas.” (a.a. s. 11) Som exempel nämns att otillåtna hjälpmedel kan ha funnits tillgängliga, och till och med använts, men att studenten inte har förstått att de var otillåtna. Jareborg påpekar dock ”Att annars vägra att examinera ett prov, när fusk inte har kunnat styrkas, kan innebära att man gör sig skyldig till tjänstefel (BrB 20:1)” (a.a. s. 11).

Professorn i offentlig rätt Hans-Heinrich Vogel har i skriften *Förfarandet i disciplinärenden enligt högskoleförordningen. Några förvaltningsrättsliga frågor* anfört följande (s. 11): ”Ett beslut att vidta en disciplinåtgärd mot en student på grund av vilseledande vid prov har ingen positiv rättskraft för examinatorns beslut om bedömningen av provet och vice versa. Besluten måste därför koordineras på annat sätt”.

Med ”positiv rättskraft” avses att ett beslut ska läggas till grund för senare avgöranden av en myndighet (se H. Strömberg, 2006, Allmän förvaltningsrätt s. 71). UKÄ delar uppfattningen att beslut som fattas i ett disciplinärende inte har positiv rättskraft för en examinatorns betygsbeslut. Examinator ska fatta beslutet utifrån kursplanens examinationsregler.

Av utredningen i ärendet framgår följande. Den aktuella studenten skrev två olika prov i två kurser den 1 juni 2015 respektive den 5 juni 2015. Den ordinarie skrivningstiden var kl. 9.00 - 14.00. Studenten hade fått tillstånd att skriva de två proven på svenska

ambassaden i Madrid och hon hade fått två timmars förlängd skrivningstid, till kl. 16.00. Efter skrivningen den 1 juni publicerade examinatorn lösningsförslaget på universitetets webbplats kl. 16.49 samma dag som skrivningen, dvs. efter både den ordinarie och den förlängda skrivningstiden. Den 2 juni skickade tentamensvakten studentens inscannade tentamenssvar till universitetet. Tentamenssvaret skickades även med vanlig post och nådde examinatorn den 8 juni. Vid skrivningen den 5 juni publicerades lösningsförslaget kl. 15.25 samma dag som skrivningen, dvs. efter den ordinarie skrivningstidens slut, men då det fortfarande var 35 minuter kvar av den förlängda skrivningstiden. Det framgår inte av utredningen när det tentamenssvaret nådde examinatorn. I två olika anmälningar till rektor om misstänkt fusk hävdade AA och BB att studenten hade kopierat de svar som lagts ut på internet. Rektor fattade beslut att lämna disciplinärendet utan åtgärd den 23 juni 2015 med motiveringen att det inte kunde anses styrkt att studenten avsiktligt försökt vilseleda i samband med examination. Några dagar senare beslutade AA och BB att underkänna studenten på respektive kurs. Studenten begärde omprövning av de båda betygsbesluten, men ingen av examinatorerna ändrade sitt betygsbeslut. Som motivering anförde BB att hans slutsats är att studenten inte är upphovsman till lösningarna, eftersom de är identiska med lösningsförslagen. AA hänvisade till de omständigheter som beskrivits i disciplinärendet, bland annat att tentamen inte skrivits på den plats där studenten ansökt om att få tentera. Svenska ambassaden i Madrid var stängd dagen för tentamen och studenten hade i stället skrivit tentamen i tentamensvaktens bostad.

Enligt UKÄ:s mening är det möjligt för en examinator att underkänna en student trots att fusk inte kunnat styrkas (jfr Jareborgs uppfattning i det refererade citatet ovan). I detta ärende har dock de skäl som examinatorerna anført för att underkänna studenten gällt omständigheter som legat till grund för rektors bedömning i disciplinärendet. I praktiken har examinatorerna därmed överprövat rektors bedömning. Det får självfallet inte förekomma. Lagstiftaren har i högskoleförordningen anvisat vem inom ett lärosäte som ska ta slutlig ställning till misstankar om fusk mot studenter och en examinator ska respektera rektors eller disciplinnämndens beslut.

I och med att AA och BB inte har gjort den bedömning som följer med uppgiften att vara examinator, dvs. att bedöma studentens prestationer utifrån kursplanens regler, har frågan uppkommit om hur en sådan bedömning kan komma till stånd. UKÄ har med tanke på studentens rättssäkerhet inga invändningar mot att en ny examinator har utsetts med uppgift att ompröva betygsbesluten. Med dessa besked avslutas ärendet.

Beslut i ärendet har fattats av tf. myndighetschefen Annika Pontén efter föredragning av verksjuristen Karin Strömgren i närvaro av chefsjuristen Christian Sjöstrand och chefsassistenten Agnes Ers samt kommunikationschefen Agneta Rolfer.

Annika Pontén

Karin Strömgren

Kopia till:

AA

BB